

ЛЮДИНОЗНАВЧІ СТУДІЇ
Серія «Педагогіка», 6/38 (2018), 96–104

HUMAN STUDIES
Series of «Pedagogy», 6/38 (2018), 96–104

УДК 378.147:004.032.6:373.3.011-051:78

ВОРОНОВА Надія – кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології, естетики та історії, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна (voronova.ns@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7957-1655>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/D-4808-2018>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2313-2094.6/38.119510>

Бібліографічний опис статті: Воронова, Н. (2018). Духовність як професійна якість майбутнього фахівця-культуролога. *Людинознавчі студії: зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія «Педагогіка», 6/38, 96–104.* doi: 10.24919/2313-2094.6/38.119510.

Історія статті

Одержано: 10 листопада 2017

Подано до редакції: 15 лютого 2018

Прорецензовано: 12 січня 2018

Доступ он-лайн: 5 квітня 2018

ДУХОВНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-КУЛЬТУРОЛОГА

Анотація. У статті розглянуто феномен духовності як професійної риси майбутнього фахівця з культурології. Зосереджена увага на змісті поняття «духовність», здійснена його кореляції з особистісно-професійними якостями майбутнього фахівця-культуролога. Обґрунтовано духовність як процес сходження особистості до власного «Я» у багатовимірній системі суспільних відносин, без якої неможлива продуктивна соціально-культурна діяльність. Виявлено вплив інформатизації та глобалізації суспільства на формування культурних феноменів Постмодерну і трансформацію культури й духовності.

Ключові слова: духовність, професійні якості, фахівець-культуролог, особистість, інформатизація, глобалізація.

Постановка проблеми. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. породили нові культурні феномени: глобалізацію, інформаційно-комп'ютерну революцію, і на цій основі віртуалізацію життя взагалі та освітнього простору зокрема. Глобалізація як загальносвітовий процес інтеграції освіт-

ніх, економічних, фінансових, соціокультурних аспектів життєдіяльності країн світу не лише відкриває нові можливості для професійно-педагогічного розвитку, але й трансформує культуру, спосіб життя людей, систему цінностей і настанов, що визначають систему професійної підготовки майбутніх культурологів новітніми засобами. Становлення Інтернет-суспільства супроводжується повсюдною інформатизацією та розширенням меж навчального середовища від традиційного, міжособистісного до штучного, дистанційного, що змінює не лише механізми професійної підготовки, а й особистісні якості майбутнього фахівця.

На жаль, культурологічна освіта перебуває на периферії сучасних педагогічних досліджень. Між тим, її формування має для майбутнього культуролога не тільки особистісно-індивідуальне, але й суспільне, громадянське значення. «Сучасні розвинені суспільства характеризуються зростанням культурного розмаїття, зумовленого, зокрема, припливом економічних і політичних мігрантів» (Новаковська, 2017, с. 186). Лише морально високий, духовно багатий, естетично розвинений фахівець здатен виховати ці якості у своїх учнях, навчити їх розрізняти красу та потворність в усіх аспектах їхньої діяльності, долучитися до творчості за зразками української та світової культури. Такий культуролог не тільки прагне навчити вибудовувати своє життя, спираючись на глибинне розуміння законів мистецтва й краси, але й здійснює важливу прагматичну функцію – допомагає учневі підвищувати свій соціальний капітал у суспільстві XXI ст., у структурі якого важливе місце займають не так фахові знання, як світоглядні орієнтації його носіїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науково-педагогічній літературі справедливо йдеться про необхідність і процеси формування тих чи тих професійно-орієнтованих якостей особистої культури майбутніх фахівців. Так, з'ясовуються: професійна культура майбутнього вчителя (Ф. Аліпханова, Є. Козирєва, М. Ситникова, М. Щербань); технологічна культура учителя (В. Баженов); інформаційна культура спеціаліста (Н. Гендіна, А. Григор'єв, С. Каракозов, Є. Кондракова, С. Конюшенко, Л. Лазарева, Є. Хмара, І. Швердін); методологічна культура (В. Дармограй, П. Кабанов, А. Ходусов); розвиток творчої індивідуальності (І. Росквас) світоглядна культура (Н. Ольхова), діагностична культура (А. Іванов), дослідницька культура (Л. Каїрова); управлінська культура учителя (М. Кононенко); корпоративна культура, екологічна культура (Л. Морозова); психологічна культура (Н. Певзнер); моральна культура (В. Подрезов); загальна культура фахівця (Й. Магон (Mahon, 2017); проектна культура (С. Туркан, В. Тімпе-Лаугхлін, С. Папгеоргіо (Turkan, Timpe-Laughlin, & Parageorgiou, 2017); культура професійного мислення студентів педагогічного вишу (С. Маккей (McKay, 2018); економічна культура студентської молоді (А. Глухова), культура навчальної діяльності (В. Крайник) та ін.

Для усіх зазначених досліджень характерне тлумачення особистості в певній культурі, а не культури в особистості. Зміщення акцентів украї необхідно для професійної підготовки майбутніх культурологів, адже вони, власне, й будуть презентувати собою «людину культури». Адже реальністю є те, що нинішнє українське суспільство досить помітно втрачає інтерес до духовності, культури й мистецтва у відповідь на складні соціально-економічні виклики, загострення суперечностей розбудови української культури та державності, в результаті чого в суспільстві подальшого значення набувають ресентиментні та нігілістичні настрої. До того ж, соціальна нестабільність хронологічно збіглася з активними процесами модернізації української освіти, яка, хоча й має яскраво виражену спрямованість на зростання якості, проте не позбавлена великої кількості суперечностей, зокрема, щодо розуміння потенціалу гуманітарних дисциплін у процесах підготовки фахівців, що відповідним чином впливає на гуманітарні спеціальності загалом.

Мета статті – культурологічна рецепція духовності як професійної якості майбутнього фахівця-культуролога. Реалізація поставленої мети передбачає послідовне розв'язання таких завдань: актуалізація змісту поняття «духовність» та здійснення його кореляції з особистісно-професійними якостями майбутнього фахівця-культуролога; виявлення впливу інформатизації та глобалізації суспільства на формування культурних феноменів Постмодерну і трансформацію культури й духовності майбутнього фахівця-культуролога.

Виклад основного матеріалу. В сучасній науковій літературі не існує єдиного підходу до дослідження феномену духовності. Саме поняття «духовність» вкоренилося у науковій думці в середині ХІХ ст. Безпосередньо феномен духовності розглядався з часів Античності, здебільшого його витоків вбачалися у мистецтві та красі, а його осмисленням займалися філософи (Аристотель, Платон, Сократ). Епоха Середньовіччя додала релігійного забарвлення до змісту цього поняття, надавши йому однієї спонукальної мети – прагнення наблизитися до Бога (Аврелій Августин, Фома Аквінський). В епоху Відродження духовність розглядали з позицій гідності людини, її морального розвитку (Л. Валла, Дж. Манетті, П. дела Мірандола). У Новий час «духовність» розглядалася з точки зору наукового, теоретичного знання і подекуди ототожнювалася зі свідомістю, особливостями внутрішнього «Я» (Р. Декарт, Г.-В. Ляйбніц, Б. Спіноза). ХІХ ст. додало до змісту цього поняття специфічних рис. Розмаїття значень варіюється від прояву свідомості та самосвідомості (Г. Гегель), прагнення до єдності сутнісних сил (Ф. Шеллінг) до становлення особистості як істоти суспільної (К. Маркс, Ф. Енгельс). У ХХ ст. духовність розглядалася як спрямованість на пошук духовних ресурсів, які забезпечували б цілісність та автономність внутрішнього світу людини (А. Ка-

мю, Г. Марсель, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс). У ХХІ ст. проблема формування духовності посідає визначальне місце, і вже навіть на державному рівні їй почали надавати увагу, створюючи певні державні програми та закони. Сучасний український філософ С. Кримський (2000) зазначає: «Духовність – це засіб переводити універсум зовнішнього світу, буття у внутрішній світ, завдяки якому реалізується самототожність людини, її свобода від жорсткої залежності від ситуації, що постійно змінюється. Духовність, зрештою, приводить до свого роду смислової космогонії, об'єднуючи образ світу з моральними законами особистості» (с. 57).

Дослідження духовності як професійної якості майбутнього фахівця-культуролога дає змогу розтлумачити її як процес сходження особистості до власного «Я» шляхом самоосмислення, самовдосконалення, саморозвитку в процесі професійної підготовки; духовність постає як найвищий особистісний та професійний рівень розвитку у багатовимірній системі освітнього простору та суспільних відносин. Це особливий спосіб розвитку майбутнього магістра культурології у соціальному інформаційному просторі. Не претендуючи на остаточне вирішення, зазначимо, що духовність як професійна якість фахівця-культуролога, допомагає співвіднести своє життя з абсолютними цінностями, актуалізувати духовні сили особистості на основі інформації, яка сприймається, та творчо інтерпретувати її. Адже, як зазначає І. Росквас (2017): «Задля того, щоб у студента відбувався індивідуально-творчий розвиток, він має не лише запам'ятовувати та механічно сприймати інформацію, а й творчо її інтерпретувати, оригінально перетворювати, формувати особистісне ставлення до неї, оцінювати значення й ефективність переконань» (с. 242).

Культурологічна рецепція духовності як професійної якості майбутнього магістра культурології зумовлює використання філософсько-антропологічного, соціокультурного та культурно-історичного підходів. Філософсько-антропологічний підхід дає підставу розглядати духовність як особливий феномен особистості. Внаслідок цього можна простежити, які саме чинники впливають на формування професійних якостей фахівця-культуролога, і як вони передусім визначають духовність. Культурно-історичний підхід виявляє сутність та механізми впливу духовності на формування майбутнього магістра культурології у постсучасності. Соціокультурна природа духовності допомагає проаналізувати й виявити її структуру та функції, вкорінені в культурі сучасного суспільства.

Так, особистість протягом історії людства розглядалася з різних точок зору: як пов'язана з іншими людьми система відносин; як діяльна, матеріально-предметна істота; як носій певної культури; як «вінець природи»; як довершене творіння Бога тощо. Проте, незважаючи на багатогранність та різноманітність функцій, виявів, проявів, характеристик,

якими наділяється людина, фундаментально-основоположною її якістю є духовність, що має універсальний характер.

Протягом історичного розвитку роль духовності відбивалася у різних аспектах: у формі інтеріоризації, через мистецтво, віру, творчість, самоідентифікацію, свободу, екзистенцію. В епоху Постмодерну духовність визнається однією з визначальних якостей людини взагалі, та професійна зокрема. Аналіз факторів становлення особистості показав, що саме духовність є провідним з них у формуванні гуманістичного типу людини, умовою її розкриття і реалізації у професійній діяльності.

Культурологічна рецепція дає можливість комплексно проаналізувати становлення духовності як професійної якості фахівця-культуролога. Виділимо основні функції культурологічної рецепції, що впливають на формування професійних якостей: аксіологічна, інструментальна, мотиваційна, прогностична, смислова, конверсійна, критична. Запропонуємо структурні компоненти культурологічної рецепції: регулятивний, репрезентативний, формотворчий, рефлексивний, оцінювальний, розвивальний, ціннісний, змістовний, моделювальний.

З'ясуємо особливості культури Постмодерну, на основі яких формуються нові культурні феномени у контексті глобалізації та інформатизації суспільства, що мають безпосередній вплив на становлення духовності як професійної якості фахівця-культуролога. Постмодерн почався разом із виникненням постіндустріальної цивілізації (Х. Кюнг і В. Вельш, Л. Дротянко, П. Козловський). До культурних феноменів постсучасності, що безпосередньо впливають на становлення духовності як професійної якості, можна віднести не тільки новітні феномени, що стали витвором саме цієї епохи, але й ті явища, що вже були відомими й раніше, та саме в епоху Постмодерну набули масштабних розмахів і долучилися до феноменів культури: віртуалізація, персоніфікація, ризомність світу, інформаційна розірваність, інформаційна завершеність, гіпервіртуалізація, стрімкі зміни темпоральності життєвого світу людини, зокрема віртуального, поява «людини-знаку», інформаційна циркуляція і замкнутість, віртуальний ескапізм, споживацтво – головна цінність життя, моральний релятивізм. Більшість культурних феноменів Постмодерну можуть призвести до девальвації духовних цінностей, їх підміни. І. Підласий дотримується думки про те, що світ став бездуховним, що суспільство перебуває у духовній кризі. Внаслідок цього люди все більше відходять від духовності й ставатимуть все більше бездуховними, або псевдодуховними. Є тільки один шлях – духовне оновлення (Підласий, 2004, с. 3). Виникає загроза втратити власний вектор спрямованості. Формуються такі риси фахівця-культуролога: знеособленість, багатоваріативність, нестійка система уявлень та ставлень, зміни якої швидкоплинні, а підвалини – мінливі.

На перший погляд, складається враження, що новітні феномени культури мають негативний характер, проте науковий прогрес, поліпшення якості життя, доступність інформації та інформаційна розірваність ведуть до легшого оволодіння знаннями та швидкого їх застосування. Так, наприклад, одним з основних навчальних інтернет-ресурсів є вебквест (webquest), що передбачає проведення проекту за участю всіх студентів, які висловлюють свою думку, роблять висновки та дають відповідь на загальне запитання дискусійного характеру (Smith & Baber, 2005). Вебквести спонукають майбутніх фахівців до аналізу, творчості, критичного мислення, спільної роботи у групах (Moeller & McNulty, 2006, с. 66). Глобалізація певною мірою веде до полікультурності. Гіпертолерантність і рівноправність на нинішньому етапі існування людства призвели до того, що проблема цінності життя постає чи не найважливішою. Плюральність і фрагментарність збільшують свободу вибору особистості в процесі формування професійних якостей культуролога, оскільки цінності інших культур стають більш доступними, що передусім збагачують особистість. Важко стверджувати остаточно, до яких змін у професійних якостях фахівця-культуролога призведуть новітні культурні феномени. Можна лише окреслити тенденції такого розвитку, а в які тони вони будуть забарвлені – негативні чи позитивні – можна буде говорити лише після того, як сформується основні риси духовності людини XXI ст.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Культурологічна рецепція духовності як професійної якості майбутнього фахівця-культуролога сприяла виявленню складових елементів цього феномену, його особливостей у різні епохи, де провідну роль відігравали творчість, відповідальність, віра та ін. Духовність як професійну якість майбутнього магістра культурології слід розуміти як процес сходження особистості до власного «Я» у багатовимірній системі суспільних відносин. Духовність виступає професійною якістю фахівця-культуролога, без якої неможлива продуктивна соціально-культурна діяльність. Вона допомагає співвіднести своє життя з абсолютними цінностями, актуалізувати духовні сутнісні сили. Це здатність працівника культурно-освітнього закладу усвідомлювати своє місце у житті, розуміти необхідність постійного самовдосконалення, саморозвитку, потреби жити у гармонії із собою і навколишнім світом, впроваджуючи означені цінності у професійній діяльності.

В епоху Постмодерну духовність виявляється основоположною якістю професійної діяльності майбутнього фахівця-культуролога, здатного оптимально ефективно діяти в сучасному світі. Зміни, що виникають в культурі епохи Постмодерну, зокрема інформатизація та глобалізація, вимагають самостійних відповідальних особистостей. А сформуватися такий спеціаліст може тільки розвиваючи власну духовність. Остання, як професійна якість магістра культурології, удосконалюється тільки за розви-

нутої індивідуальної свідомості. Саме духовність забезпечує постійне прагнення фахівця-культуролога до удосконалення, до пошуків нових знань, до духовного зростання, що приведе до поліпшення соціокультурної діяльності. Найсуттєвішими явищами, що безпосередньо впливають на духовність особистості, є гіпервіртуалізація, розмивання кордонів між реальним і віртуальним світами, надшвидкісні зміни темпоральності буття, створення невідомих раніше засобів маніпулювання людьми, інформаційна розірваність та завершеність, інформаційна циркуляція, відступництво та ескапізм, гіперперсоналізація, споживацтво як надцінність.

Усі зазначені феномени призводять не лише до перегляду чинної системи цінностей, але й до девальвації справжніх духовних цінностей. З одного боку, це створює умови для формування нових якостей фахівця, що здатний відповісти викликам сучасності. З іншого – така розгалужена мережа стає важко контрольованою, а плинність схем та сценаріїв, якими може користуватися майбутній культуролог, спричиняє розмивання культури, розрізненість визначень духовних орієнтирів, що може призвести не до саморозвитку на шляху до духовності, а до псевдодуховності, антикультурності, антиморальності. Проте епоха Постмодерну тільки формується, тому будь-які прогнози щодо розвитку професійних якостей фахівця, його духовності та культури можуть стати результатом подальших ґрунтовних досліджень.

Література

- Крымский, С.Б.** (2000). *Философия как путь человечности и надежды*. Киев: Курс, 308 с.
- Новаковська, І.** (2017). Міжкультурна освіта як пріоритетне завдання сучасної освіти. *Людинознавчі студії: зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія «Педагогіка», 4/36*, 186–196.
- Підласий, І.** (2004). Повернення душі. *Духовність особистості, методологія, теорія і практика: зб. наук. праць, 3*, 3–17.
- Росквас, І.** (2017). Психолого-педагогічні чинники розвитку творчої індивідуальності майбутніх кваліфікованих робітників. *Людинознавчі студії: зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія «Педагогіка», 4/36*, 239–248.
- Mahon, J.** (2017). Intercultural and Multicultural Education. *The International Encyclopedia of Intercultural Communication*, 1–9. doi: 10.1002/9781118783665.ieicc0183.
- McKay, S.** (2018). Globalization, English Language Teaching, and Teachers. *The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching*, 1–7. doi: 10.1002/9781118784235.eelt0705.
- Moeller, A.J., & McNulty, A.** (2006). *WebQuests, teacher preparation and language learning: theory into practice*. Retrieved from <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1173&context=teachlearnfacpub>.
- Smith, D.G., & Baber, E.** (2005). *Teaching English with Information technology*. London: Modern English Publishing Ltd., 181 p.

- Turkan, S., Timpe-Laughlin, V., & Papageorgiou, S.** (2017). An Exploratory Study of Teaching Tasks in English as a Foreign Language Education. *ETS Research Report Series*, 1–16. doi: 10.1002/ets2.12188.

References

- Krymskiy, S.B.** (2000). *Filosofiya kak put chelovechnosti i nadezhdy [Philosophy as a way of humanity and hope]*. Kiev: Kurs [in Russian].
- Novakovska, I.** (2017). Mizhkulturna osvita yak priorytetne zavdannia suchasnoi osvity [Intercultural education as a priority of modern education]. *Liudynoznavchi studii. Pedagogika – Human Studies. Pedagogy*, 4/36, 186–196 [in Ukrainian].
- Pidlasyi, I.** (2004). Povnennia dushi [The return of the soul]. *Dukhovnist osobystosti, metodolohiia, teoriia i praktyka*, 3, 3–17 [in Ukrainian].
- Roskvas, I.** (2017). Psykholoho-pedahohichni chynnyky rozvytku tvorchoi individualnosti maibutnikh kvalifikovanykh robitnykiv [Psychological-pedagogical factors of development of creative individuality of future skilled workers]. *Liudynoznavchi studii. Pedagogika – Human Studies. Pedagogy*, 4/36, 239–248 [in Ukrainian].
- Mahon, J.** (2017). Intercultural and Multicultural Education. *The International Encyclopedia of Intercultural Communication*, 1–9. doi: 10.1002/9781118783665.ieicc0183 [in English].
- McKay, S.** (2018). Globalization, English Language Teaching, and Teachers. *The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching*, 1–7. doi: 10.1002/9781118784235.eelt0705 [in English].
- Moeller, A.J., & McNulty, A.** (2006). *WebQuests, teacher preparation and language learning: theory into practice*. Retrieved from <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1173&context=teachlearnfacpub> [in English].
- Smith, D.G., & Baber, E.** (2005). *Teaching English with Information technology*. London: Modern English Publishing Ltd. [in English].
- Turkan, S., Timpe-Laughlin, V., Papageorgiou, S.** (2017). An Exploratory Study of Teaching Tasks in English as a Foreign Language Education. *ETS Research Report Series*, 1–16. doi: 10.1002/ets2.12188 [in English].

VORONOVA Nadiya – PhD of Philosophical Sciences, associate professor of Culturology, Aesthetics and History Department, Donbas State Pedagogical University, H. Batiuk str., 19, Sloviansk, 84116, Ukraine (voronova.ns@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7957-1655>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/D-4808-2018>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2313-2094.6/38.119510>

To cite this article: Voronova, N. (2018). Dukhovnist yak profesiina yakist maibutnoho fakhivtsia-kulturoloha [Spirituality as a professional quality of the future specialist-culturologist]. *Liudynoznavchi studii. Serii «Pedagogika» – Human Studies. Series of «Pedagogy»*, 6/38, 96–104. doi: 10.24919/2313-2094.6/38.119510 [in Ukrainian].

Article history

Received: 10 November 2017

Accepted: 15 February 2018

Received in revised form: 12 January 2018

Available online: 5 April 2018

SPIRITUALITY AS A PROFESSIONAL QUALITY OF THE FUTURE SPECIALIST-CULTUROLOGIST

Abstract. The article considers the phenomenon of spirituality as a professional trait of the future specialist-culturologist. The main attention is paid to the formation of the professional qualities of the master of cultural studies as the process of the person's ascent to spirituality. The meaning of «spirituality» becomes clearer. It is shown that spirituality as the quality of a professional expert in cultural studies is a mixture of constructive and destructive elements, characterized by manifestations of polarizations. The main goal of future is cultural improvement and generated spirituality.

The article identifies the place of culture in the formation of the spirituality of the individual in the context of the cultural development of society. In particular, it is shown that the culture of the individual throughout the development of mankind was not formed instantly. The emergence of culture becomes possible only with a developed consciousness. In the context of the cultural development of society, culture is a complex and has gone through several stages: formation, development, transformation. In its most advanced form it acts as a foundation for the perfection of the individual on the path of spirituality. Integration of Ukraine into the modern globalized world, changes occurring in the country during the transition period become like an avalanche. Moreover, experts-culturologists face a task to build themselves as a personality and to build such professional, social and cultural activity that would determine the peculiarities of mutual influence of individual culture and culture of society.

Informatization and globalization of society influence the formation of new cultural phenomena of Postmodernism – a specialist in spirituality. Today, we observe devaluation of true spiritual values. Spirituality of the transformed culture in the postmodern era is not a holistic process, but an extensive system where, according to the situation, a person can use a certain type of culture. Culture, identity loses its homogeneity and is characterized by manifestations of polarizations. However, the postmodern epoch is only being formed, so any predictions regarding the development of the professional qualities of a specialist, his spirituality and culture can be the result of further thorough research.

Keywords: spirituality, professional quality, specialist cultural studies, identity, informatization, globalization.

Acknowledgments. Sincere thanks to librarian staff at Vernadsky National Library of Ukraine, in particular Inna Matviyenko for her assistance.

Funding. The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.